

Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo-Kültürel Açıdan)

08-09 Ekim 2018 MALATYA

BİLDİRİLER KİTABI

I. CİLT

**Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Fikret KARAMAN**

İnönü Üniversitesi
(İlahiyat Fakültesi)

İnönü Üniversitesi Yayınları No: 39
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 3

Sertifika No
26607

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Fikret KARAMAN

Takım Numarası
978-975-8573-80-6 (Tk)

ISBN
978-975-8573-81-3

1. Baskı Aralık 2018 Ankara 1.000 Adet

Editörler

Prof.Dr. Fikret KARAMAN
Dr. Öğr. Üyesi Emine GÜZEL
Dr. Öğr. Üyesi Fethullah ZENGİN
Arş. Gör. Ömer TOZAL

İletişim Adresi
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
44280 Kampüsü / MALATYA
Telefon: (0422) 377 49 99
e-posta: ilahiyat@inonu.edu.tr

Baskı

Serhat Mah. 1256 Sokak No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Açıklama: Bu Sempozyuma 6 yabancı ülkeden temsilci katılmıştır.
Bu eserde yer alan tebliğ metinlerinin tüm sorumluluğu,
yazarlarına aittir.

DONANIMLI İSLAM İNSANININ YETİŞMESİNDE CAMİ DERSLERİNİN ÖNEMİ (KONYA ÖRNEĞİ)

Ali AKPINAR¹

Özet: Oku emri ile başlayan "İlim Dini İslam", ilk olarak Medine'de *Dârü'l-Erkam*'ın evinde, daha sonra kadın erkek herkese açık olarak yaygın eğitim veren *Mescid-i Nebî* ve onun müstemilatı içerisinde bulunan örgün eğitim yuvası *Ashâb-ı Suffe* ile eğitim-öğretim çalışmalarıyla gelişip serpilmiş ve cihana yayılmıştır. İlk dönemin altın nesli Sahâbe kuşağı bu evlerde yetişmiştir. Sonraki dönemlerde de Müslümanlar gittikleri her yerde mescitlerin hemen yanı başına eğitim yuvalarını inşa etmişler ve bu yuvalarda, mescit ruhundan kopmadan asırlarca büyük ilim-irfan önderlerini yetiştirmişlerdir. Mekke'nin eğitim yuvası *Dârü'l-Erkam*'ın ev-yuva anlamına gelen *Dâr* kelimesi bu çizgideki eğitim yuvalarının ön adı olmuştur. *Dârü'l-Hufâz*, *Dârü'l-Kurrâ*, *Dârü'l-Hadîs*, *Dârü'l-Fünûn*, *Dârü'l-Hikme*, *Dârü'l-İlim*, *Dârü'l-Muallimîn* gibi. Bu merkezler, asırlar boyu bir ev-yuva sıcaklığında kendilerine gelenleri bağlarına basmışlardır. Kültür tarihimizde İslam şehirleri cami merkezli olarak kurulmuş, İslam insanı da cami merkezli olarak yetiştirilmiştir. Hadiste İslam insanı, *gönlü mescitlere bağlı kişiler*² olarak tanımlanarak kadın erkek, çocuk-geç-yetişkin, engelli-engelsiz tüm müminlerin camiyle irtibatlı olmaları teşvik edilmiştir.

Kur'an'ın, Kur'an'dan sonra gelen ilk tefsiri kabul edilen Sünnet, öncelikle camilerimizdeki hadis halkalarında okuna gelmiştir. Evliya Çelebi, İstanbul'dan bahsederken **bütün selâtin camilerinde** *Buhârî*, *Müslim* ve *Meşârikü'l-Envâr* hadislerinin okunduğunu söyler. İlim yolcuları camilere sığmaz olunca hadis ilminin tahsili için *Dârü'l-Hadîs* denilen müstakil medreseler kurulmuştur. Şeyhü'l-Hadîs denilen üstadın rehberliğinde hadis medresesi öğrencilerine aylık muntazam ve dolgun burs verildiği gibi, hadis dinleyenlere de teşvik için burs verilmiş, bir hadis kitabını ezberleyen de ödüllendirilerek bu ilme teşvik edilmiştir.³

Kadim İslam şehri Konya'mızda da çok sayıda ilim irfan mektebi bu asil vazifesini yakın zamana kadar sürdürme gelmiştir. Bunlardan biri de kadim medreselerimizden biri olan *Sâhib Ata Dârü'l-Hâdîsi İnce Minareli Medresesi*dir. Medresenin, ilim yolcularını daha içeri girerken etkileyen muhteşem

¹ Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail: lakpinar1@gmail.com.

² Buhârî, Ezân 36; Müslim, Zekât 91.

³ Bkz. Nebi Bozkurt, *Dârü'l-hadîs*, DİA, VIII, 527-529.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

Taçkapısında Fetih suresinin baştan 13 ayeti ile Yâsîn suresinin ilk 31 ayeti yazılıdır. Selçuklular Döneminden kalma bu medresede 1200'lü yıllardan beri asırlardır hadis ilmi okunmuş, özellikle *Buhârî Hadis Hafızları* bu medresede yetişmiştir. Bir Cuma günü Cuma namazından sonra küşâd edilen Cumhuriyet Meclisinin⁴ daha önceden okunan Kur'ân hatimleri yanında, Buhârî hatimlerinin dualarıyla açılması ne kadar anlamlıdır! Bu tarihî gerçek, bize o günlerde Buhârî hafızlarının var olduğunu, Kur'ân hatminin yanında Buhârî hatim geleneğinin de devam ettiğini gösterir.

Sunacağımız bu tebliğde dört yıllık Konya İl Müftülüğümüz sırasında tecrübe edilen *sürelî cami dersleri* örnek uygulamalarından yola çıkarak insanımızın cami merkezli yetişmesinde, dakikalara sığdırılan ve katılımcıları ile katılım saatleri değişken va'z ve hutbeler yanında; belli konular/dersler, belli hocalar, belli katılımcılar ve belli saatlerde periyodik olarak devam eden cami derslerinin önemine dikkat çekerek bu uygulamaların yaygınlaştırılarak sürdürülmesine yönelik somut tekliflerimizi gündeme getirmeye çalışacağız.

THE IMPORTANCE OF MOSQUE LESSONS IN THE DEVELOPMENT OF QUALIFIED ISLAMIC PEOPLE- THE CASE OF KONYA

Abstract: Islam is a scientific religion which begins with the "read" order. Firstly, it started education and training activities in Dâr-ül-Erkam's house in Medina. Later on, the Masjid-i Nebî, which provides informal education to all men and women, and the formal education center Ashâb-ı Suffe, which is located in its premises, were developed and spread to the world through education-training activities. Throughout history, Muslims have grown up in institutions founded in Masjid.

In the ancient Islamic City Konya has a large number of science-scholarship; this noble duty continued until recently. Today too, this educational work continues on some of our mosques effectively.

In this paper, we will emphasize the importance of mosque lessons by giving examples of the mosque lessons which are experienced during our four-year Konya Provincial Mufti's Office and emphasizing the importance of maintaining these practices by spreading them.

A. CAMİ/MESCİD MERKEZLİ BİR HAYAT

İlk insan, aynı zamanda vahye muhatap olmuş ilk Peygamberdir. İlk kitap, ilk insana verilmiştir. Yeryüzünde ilk mabed ilk insanın eliyle kurulmuştur. Çünkü insan varsa dini de olmalıdır. Yeryüzünün ilk mabedi, Ka'be'dir. ***Doğrusu insanlar için ilk kurulan ev, Mekke'de, dünyalar için mübarek ve doğru yol gösteren Ka'be'dir.***⁵

⁴ Meclis'in açılışı ile ilgili olarak *Nutuk*'da şu cümleler dikkat çeker: Meclis'in yevm-i küşâdının Cumaya tesadüf ettirilmesi... Hacı Bayram Veli Camii şerifinde cuma namazının edası, envâr-ı Kur'ân ve salavâtın istifaza olunması... Lihye-i şerif ve sancak-ı şerifin taşınması... Daire-i mahsusaya geçilmeden dua kıraati ve kurbanların kesimi... Vali Bey'in tertibiyle hatim ve Buhârî şerif tilaveti... Vatanın her köşesinde Buhârî ve hatemâti şerife kıraati... Cuma günü ezandan evvel minarelerden salavât-ı şerifelerin okunması... Merasım-ı diniye ile meclisin küşâdı... Bkz. M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, I, 430-432, İstanbul, 2001.

⁵ Âlu Imran 3/96.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

AH AKPINAR

Daha sonra yeryüzünün dört bir yanına kurulan mabetler, Ka'be'nin yeryüzü şubeleri olmuştur. İslam mabetleri olan camilerin yönü Ka'be'ye dönüktür ve onlar Ka'be'ye bağlıdırlar. Doğru dinin doğru bir şekilde öğrenilmesi ve hayata taşınması camide yahut camiyle irtibatlı yuvalarda başlar. Onun için İslam şehirleri cami merkezli kurulmuştur. Zaten *mihrabı ile ibadet; minberi ile hikmet, kürsüsü ile sohbet, minaresi ile tevhit sembolü olan cami, kubbesi ile de ümmet bilincini temsil eder*. Onun kubbesinin altında herkese yer vardır ve caminin kapısı her saat herkese açıktır/açık olmalıdır.

Arapçada *câmi*, toplayan, bir araya getiren demektir. İslam mabetlerine, müminleri aynı hedef için bir araya getirdikleri için bu isim verilmiştir. Ezan meşru kılınmadan önce müminleri namaza çağırmak için *Essalâtü câmia/Namaz toplayıcıdır* denirdi.⁶ Yine Peygamberimiz Cuma ve vakit namazları dışında müminleri toplamak istediğinde insanlar aynı ifade ile mescide çağrılırdı.⁷ Râşit halifeler döneminde de aynı adet devam ettirilmiştir.⁸ Çağdaş Arapça'da *câmia*, üniversite demektir. Üniversite de pek çok ilim merkezini ve ilim yolcusunu bir araya getirdiği için bu ismi almıştır. Buna göre mescidler, üniversite gibi olmalıdır. Zira İslam tarihinde camiler, çok yönlü ve çok amaçlı olarak kullanılmış insan yetiştirme, insanları hayata hazırlama merkezleri olmuştur. Ancak iyi incelendiğinde cami ile *câmia* arasında bazı farklar vardır. Şöyle ki:

1. Camiye abdestli girilir ve camide edeple durulur. Üniversite için ise böyle bir şart ve uygulama yoktur. Abdest almanın ve abdestli olmanın kişiye kazandıracağı maddî ve manevî faydalar ise ortadır.
2. Cami aynı zamanda mescittir, yani secde edilen, ibadet edilen yerdir. İnsan camiye girdiğinde tahiyyatü'l mescid namazı kılar, üniversiteye girdiğinde ise böyle bir namaz yoktur. Bir işe ibadetle başlama, o işin ibadet bilinciyle yapılmasına katkı sağlayacaktır.
3. Camiye giren kimse bir ân bile olsun, itikâf niyetiyle içeri girse ibadet sevabı alır, üniversiteye giren için ise böyle bir şey yoktur.
4. Camide bulunanlar mümkün mertebe haram ve günahlardan uzak kalırlar, namaz, zikir, ilim gibi pek çok sevabı tahsil ederler. Üniversitede bulunanlar ise hayır ve sevap kazandıkları gibi günahlara da bulaşabilirler.

⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 246.

⁷ Bkz. Buhârî, *Küsûf* 3; Müslim, *Küsûf* 4; Ebû Dâvûd, *İstiskâ* 6; İbn Mâce, *Mukaddime* 11; Nesâî *Küsûf* 6; Ahmed, *Müsned*, V, 179, VI, 57, 311, 472; Dârimî, *Siyer* 12.

⁸ Bkz. Ahmed, *Müsned*, I, 199.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

5. Camilerde hayat, namaz vakitlerine göre planlanır; camiye gelenler namazlarını vaktinde kılarlar, sonra ilim, ezkâr ve benzeri şeylerle meşgul olurlar. Üniversitede ise planlar ders saatine göre yapılır, çoğu zaman namazlar vaktinden sonraya bırakılır, hatta kaçırıldığı bile olur.
6. Hadiste haber verildiği üzere *Camiler Allah'ın evleridir; orada ilim için bulananların üzerine sekine/huzur iner, onları rahmet kuşatır, melekler onların yanında durup onlara dua ederler ve Yüce Allah onları yüce katında anar.*⁹ Üniversite için böyle bir şey yoktur.
7. Camide erkekler kadınlardan ayrı yerlerde dururlar, üniversitede ise karışık dururlar. Bu ise insanların dikkatini dağıtabilir, onları farklı ve kötü düşüncelere, yanlış birlikteliklere sevk edebilir.
8. Cami derslerinde ilim yolcusu hocasıyla yakın oturur; aralarında ilim alışverişi yanında ülfet ve muhabbet de meydana gelir. Üniversitede ise hoca talebe ilişkileri resmî ve şekilseldir. Zira camiye göre üniversite daha kalabalıktır.
9. Cami derslerinde saat sınırlaması yoktur; ders hoca ve talebenin iştiafına göre uzar yahut kısalır. Üniversitede ise tarafların iştah ve iştiafı olsun olmasın dersler, saatlerinde başlar ve saatleri sona erinceye kadar devam eder.
10. Cami derslerine devam edenler Allah rızasını kazanmak için ve kendi samimi arzularıyla derslere gelirler, orada gönüllülük esastır. Üniversiteye ise talebeler, öncelikle yok yazılmamak, sınıf geçip diploma almak için gelirler. Camidekilerin beklentileri daha çok uhrevî, üniversitedekilerin beklentileri ise daha çok dünyevîdir.
11. Cami derslerinde ağırlıklı olarak şer'î ilimler tahsil edilir, öncelikle bu dersler okunur. Üniversitelerde ise her türlü ders okunur, hatta bazı bölümlerde şer'î derslere hiç yer verilmez, hatta dine aykırı şeyler bile okunabilir.
12. Cami derslerinde seçilmiş, güvenilir kaynaklardan ders yapılır. Üniversitelerde ise her türlü kitap okunabilir.
13. Cami derslerinde yetişenler daha dindar, daha edepli ve daha yararlı insanlardır. Üniversitelerden ise iyi kötü her çeşit insan çıkabilir.

Elbette bu söylenenler cami ile üniversiteyi karşı karşıya getirmek için değildir. Ancak müminleri cami derslerine teşvik etmeye yöneliktir. Yoksa câmiler gibi, câmialar da hayatın vazgeçilmezleridir. Aslında toplumda hayatî önem taşıyan bu iki merkezin birbi-

⁹ Müslim, Zikir 37; Ebû Davûd, Vitir 14; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an 10; İbn Mace, Mukaddime 17; Ahmed, *Müsned*, II, 252, 407.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

riyle irtibatlı ve iç içe olması elzemdir. Nitekim bizim kültürümüzde medreseler, camiye bitişik yahut caminin hemen yanı başında yapılarıdır. Aynı şekilde yukarıda sayılan maddeler, yapılış gayesi doğrultusunda, günün her saatinde aktif olarak vazifelerini yerine getiren camiler içindir. Yoksa kapısı yalnızca namazdan namaza açılan, çok az sayıda yaşlı insanlardan oluşan cemaati olan günümüz camileri için değildir. İnsanların dinleyip istifade etmek için geldikleri ve gereken itınayı göstermedikleri hutbe ve vaazlar için de değildir. Çünkü ilim öğreniminde istekli olmak, öğrenmeye tâlip olmak temel şartlardandır.

❧ B. MESCİD MERKEZLİ BİR EĞİTİM VE ÖZELLİKLERİ

Hıra mağarasında başlayan vahyin ilk cümlelerinin *Yaratan Rabbinin adıyla oku... Oku, insana bilmediklerini kalemle öğreten senin Rabbin kerem sahibidir...*¹⁰ olması; yine ilk inen surelerden birinin Kalem suresi olması ve surenin ilk ayetinde *Nûn, Kaleme ve kalemle yazanların yazdıklarına and olsun*¹¹ buyrulması İslam'ın ilim temelli bir din olduğunun açık bir göstergesidir. Kur'an'ın; *sen Kitap nedir, iman nedir önceleri bilmezdin*¹² şeklinde tanımladığı peygambere ve *ümmî toplum*¹³ diye nitelediği ilk muhataplara vahyin bu şekilde ve emir kipinde gelmesi son derece anlamlıdır!

Evet, *Yaratan Rabbinin adıyla oku*, emriyle başlayan bir din. İlk inen ayetlerinde Kalem'e dikkat çeken, bir suresine Kalem adını veren, Kalem'e ve kalem tutanların yazdıklarına yemin eden bir Kitap. Yazı bilmez Ümmî fakat hikmet ehli/bilge bir Peygamberin bilge insanları yetiştirmek için başlattığı eğitim-öğretim seferberliği ve bilgiye âşık olarak yetişen bir ümmet. Öğretimi, eğitimle taçlandıran, *ilim yolunu cennet yolu*¹⁴ olarak niteleyen bir din. Cami merkezli bir hayatı, cami merkezli bir eğitimi öngören bir din.

İslam şehir hayatında bütün yollar camiye çıkar. Hayat camide planlanır, cami dışında hemen uygulamaya başlanır. İslam insanı, caminin sloganı olan ezan cümleleri ile dünyaya gelir, cami merkezli bir hayat yaşar ve sonunda kendisine tahsis edilmiş ömrünü tamamladıktan sonra yine camide yapılan merasimle öteki âleme uğurlanır.

İslam insanı, dünya ve ahirette Yüce Allah'ın güvencesi altına girebilmek için, kalbi mescitlere bağlı olarak yaşar. *Kalbi mes-*

¹⁰ Bkz. Alak 96/1-5.

¹¹ Bkz. Kalem, 68/1.

¹² Bkz. Şûrâ 42/52.

¹³ Bkz. Âlu İmran 3/75, Cuma 62/2.

¹⁴ Buhârî, İlim 10; Ebû Davûd, İlim 1; Tirmizî, Kur'an 10; İbn Mace, Mukaddime 17; Ahmed, Müsned, II, 252, 325.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

citlere bağlı olmanın anlamı şudur: Cami içinde ve cami dışında yapacağı tüm davranışlar, caminin kontrolünde olmalıdır. İslam'a göre mescitler **beytullah/Allah'ın evleridir**. Aslında tüm yeryüzü de Allah'ındır. Zaten Peygamberimiz, **yeryüzü bana mescit kılındı**¹⁵ buyurarak tüm yeryüzünü mescit gibi maddî ve manevî kirlerden arındırmayı hedef olarak önümüze koymuştur. Buna göre kalbi mescitlere bağlı olan mümin, mescidin asıl sahibi Yüce Allah ile irtibatlı bir hayatın adamı olacaktır. Camiyi şarj kaynağı olarak görecektir, orada manen dolacak, cami dışındaki hayatında da tıpkı camideymiş gibi Müslümanca bir hayat yaşayacaktır. Camide kazandığı iman ve İslam'ı cami içerisinde bırakıp gitmeyecektir.

Cami merkezli olan İslam insanını yetiştirme sanatının bariz özelliklerinden bir kısmı şunlardır:

İslamî eğitimin yeri her yerdir. Elbette ilim dini İslam'da her yer ve her fırsat öğrenme için önemlidir. Ancak caminin eğitimde ayrı bir yeri vardır. İslam'ın ilk yıllarından itibaren cami bizzat eğitim-öğretimin merkezi olmuştur. Peygamberimiz, saadet çağının seçkin neslini camide inşa etmiştir. Sınırlar ve nüfusun artmasıyla birlikte eğitim-öğretim faaliyetleri cami dışına taşınsa bile cami bu görevini yerine getirmeye devam etmiş, kurulan eğitim yuvaları da caminin hemen yanı başında, caminin müstemilatı içerisinde kurulmuşlardır. Yukarıda da geçtiği üzere camide eğitim diğer eğitim merkezlerine göre daha maneviyat yüklüdür.

İslam eğitimi cami merkezlidir, Müslümanın ticaret hayatı, çalışma hayatı da öyledir. Bunun içindir ki İslam şehirleri hep mescit merkezli kurulmuştur. Yani şehir bütün kurumları ve ahalisi ile caminin kontrolündedir. Şehrin en merkez, en yüksek, en gözde yerine cami yapılmış, hemen yanı başına hamam, eğitim yuvaları, çarşı/Pazar (bedesten) yapılmış ve bunların yanında da diğer kurumlar ve meskenler yer almıştır. Bu yönüyle cami, önderliğinde kurulan şehri ve ahalisini cami dışında da denetlemektedir. Bu yönüyle caminin gölgesinde ve camiyle irtibatlı bir hayat öngörülmüştür. Artık caminin gölgesinde/kontrolünde bir eğitim, Allah'tan ve O'nun ölçülerinden uzak olamayacaktır. Cami kontrolündeki ticaret ve iş hayatı da öyle, sosyal ve siyasî hayat da öyle olacaktır. Cami merkezli bir hayat, fizikî olarak sürekli camide kalmak demek değildir. Elbette cami dışına çıkılacak, dünyevî işler cami dışında icra edilecektir. Ancak bütün bunlar, cami ruhunu hayata taşıyarak, bütün davranışlara o ruhu yansıtarak gerçekleştirilecektir. Nitekim Cuma günü müminleri namaz için camiye çağıran ayetlerde, namaz bitiminde yeryüzüne dağılmaları

¹⁵ Buhârî, Teyemmüm 1; Nesâî, Mesâcid 3, 42; İbn Mâce, Taharet 90; Dârimî, Siyer 28; Ahmed, Müsned, V, 145, 148.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

ve Allah'ı daha çok anarak rızık talebinde bulunmaları istenmiştir.¹⁶ Bugün ise Müslümanlar fiziken de camiden koştular, ruhen de. Oysa onlar günlük olarak camiye uğramalı, hayata camiden hazırlanmalıydılar. Ama camiler terk edildi, cami ruhu da camide kaldı. Çare ise, yeniden camiye dönmek, alıcıları tekrar camiye çevirmek ve camide kazanılacak ruhla hayatı anlamlı hale getirmektir.

İslamî Eğitimin hedefi Marifetullahtır. Yani Yüce Yaratıcıyı tanımaktır. Zira insan Rabbinin ne kadar iyi ve doğru tanırsa, o ölçüde O'na yakın olacak ve o miktarda kendini ve kâinatı tanıyacaktır. Çünkü insan, kâinatın hülasası, kâinat ise Yüce Yaratıcının tecellisi- dir. Bunun için kendini iyi tanıyan, insanın açılımı olan kâinatı tanır, her ikisini tanıyan da Yüce Yaratıcıyı tanır. Yüce Allah'ı, kâinatı ve kendini iyi tanıyan, uyumlu bir hayatın adamı olarak hem bu dün- yayı cennete çevirir, hem de öteki dünyada cenneti hak eder. Yüce Yaratıcıyı en doğru ve en anlamlı tanıyacağımız yerlerin başında ise O'nun evleri (*Beytullah*) olan camiler gelir.

İslam eğitiminde amaç Allah'ın rızasıdır. Müslüman için her amelde Allah'ın rızasını kazanmak her şeyden öncedir. Bunun için amellere değer kazandıran niyet cümleleri *niyet ettim Allah için* ifadesiyle başlar. Bunun için ne para, ne şan şöret, ne başkalarına hava atma, ne dünyalık makam mansıp kazanma değil; sırf Allah Rı- zasını elde etmedir İslamî eğitimde amaç. Bunun için gerçek mümin kendisi için, çocukları için, eş ve dostları için meslek seçimini buna göre yapar/yapmalıdır.

İslamî eğitimde ilim amel bütünlüğü vardır. Buna göre ilim, sırf bilgilenecek için elde edilmez. Bir düşünürümüz gerçek bilim adamını tanımlarken şöyle der: *Âlim, ilmini eyleme dönüştürendir.* Yani gerçek bilim adamı, yalnızca bilgisiyle değil, eylemiyle de ken- dini ispat edendir. Gerçekten de öyledir. Bilgi, eyleme dönüşürse bir anlam ifade eder. Bir ayetinde Kur'ân, Peygamberimize, onun şahsında hepimize şöyle dua etmemizi ister: *De ki: Rabbim ilimce beni artır.*¹⁷ Duada *ilmimi artır* değil de *ilimce beni artır* denme- si ne kadar anlamlıdır! Çünkü Kur'ân, ilmi ziyade olan insanı değil; ilmiyle değer kazanan insanı hedefler. Eyleme dönüşmeyen bilgi, sahibi için yüküttür. Bu yüzden olacak ki Kur'ân, bilgiyi eyleme dö- nüştüremeyen bilgi küpü insanları, köpeklerle ve eşeklerle benzetir. *"Kendisine ayetlerimizi verdiğimiz halde, onlardan sıyrılıp çıkan kim- senin hali köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur..."*¹⁸ *"Tevrat ile yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltler dolusu kitap taşıyan*

¹⁶ Ey inananlar! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ı anmaya koşun; alım satımı bırakın; bilerseniz, bu sizin için daha iyidir. Namaz bitince yeryüzüne yayılın; Allah'ın lütfundan rızık isteyin; Allah'ı çok anın ki saadete erişesiniz. (Cuma 62/9-10)

¹⁷ Tâhâ, 20/114.

¹⁸ A'râf, 7/175-176.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

AH AKPINAR

*eşeğin durumu gibidir...*¹⁹ Bir anlamda camiler, günahlardan en fazla uzak durulan, müminlerin kardeşliklerini sergileyerek pek çok hayırlı-güzel işleri yaptıkları merkezler olarak İslam'ı yaşamının da örnek yerleri olmaktadır.

İslamî eğitimin zamanı, beşikten mezara kadar kesintisiz bir şekilde devam eder. Zira insan öğrenmeye doymaz, o hakikate her zaman açtır. Doğarken ve doğduktan hemen sonra pek çok şeyi öğrendiği gibi; ölürken ve öldükten sonra da pek çok şeyi öğrenecektir. Öğrenme dünya ve ahirette devam etmektedir. Bu nedenle İslam insanı, her zaman ve yaşta öğrenmeye taliptir. Hikmet onun yitiğidir, onu nerede ve kimde bulursa alır ve ondan istifade eder. Hikmeti öğrenmenin önündeki engeller ne kadar aşılmaz görünse de onu aşmak için, ne kadar ulaşılmaz görünse de ona ulaşmak için gayret eder; bu uğurda maddî hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz, uzun yolları aşar ve ona ulaşır(*er-Rihle fi talebi'l-İlm*). Zira o, önce sözü tanır, onun hakikat olup olmadığına bakar, sözün sahibini ise sonra tanır. Sahibinden yola çıkarak, söze şartlanmaz.

Kur'ân, kötülük yapanların *cehalet* sebebiyle onu yaptıklarını söyler.²⁰ Bunun anlamı şudur: Kişi yaptığı kötülüğün yasak olduğunu bilmez, onu yasaklayan Allah'ın büyüklüğünü, azap ve gazabının korkunçluğunu bilmez, o günahı işlediği zaman dünya ve ahirette kaybedeceklerini bilmez, ondan kaçındığı zaman kazanacaklarını bilmez, onun kendisine nelere mal olacağını bilmez. O günahın aklından, kişiliğinden, sağlığından neleri götüreceğini bilmez. O günahı sebebiyle nice dostlukları kaybedeceğini bilmez. Sağlık ve huzurundan olacağını bilmez vs. Görüldüğü üzere hep bilmezleri, onu yasağı çiğnemeye götürmektedir. Aslında bu bilmez denilenlerin çoğunu o kişi bildiğini zannetmektedir, duymuştur, öğrenmiştir, ama onun bilgisi onu eyleme götürecek güçte değildir, en azından o işle karşılaştığında bunlar etkin değildir.

O halde bilgilerimizi her zaman/ya da zamanı gelince etkin kılabilmek için, onları yenilemeli, sağlamlaştırmalı, geliştirmeli ve donanımlı hale getirmeliyiz. Bu da kesintisiz okumaktan, düşünmekten, birbirimizi uyarmaktan geçer elbet. Doğru bilgiyle, hakikatin bilgisiyle beslenmeli ve onunla kendimizi adam gibi yaşatmasını bilmeliyiz. Bu noktada beş vakit namazın kılınması ve bunun için de camide cemaat olunması büyük önem arz etmektedir. Zira namaz, bilgileri tazeleyen, sağlamlaştıran ve yeni bilgiler kazandıran bir ibadettir. Namazın temel rükünlerinden biri olan *kıraat/okuma* Kur'ân'ın okunmasıyla gerçekleşir. Okumaktan amaç ise onu doğru anlamak ve gereğini yerine getirmektir. Kur'ân ise, ilimler kaynağı-

¹⁹ Cuma, 62/5.

²⁰ Bkz. Nisâ, 4/17, Nahl, 16/119

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

AH AKPINAR

dır. Kişi bu kesintisiz okumalarla bilgilerini tazeleyecek ve yenilenecektir. Bunun için de ne okuduğunu bilmek önemlidir.

C. ÖRNEKLERİYLE CAMİ DERSLERİ

Cami derslerinden kastımız, Cuma va'z ve hutbelerin dışında yapılan dersler olacaktır. Bu dersler, *ashabına ders vermek için uygun saatleri kollayan Hz. Peygamberin*²¹ sünnetinin gözetilerek insanların hazır olduğu en uygun vakitlerde yapılan derslerdir. Genellikle namaz vakitlerinden sonra yahut Cuma haricindeki vakit namazlarından sonra yapılan cami dersleri Cuma vaazlarından farklı olarak belli sayıda gönüllü cemaate devamlı olarak yapılmasıyla daha yetiştirici ve faydalı olmaktadır. Bu tür derslerle cilt cilt kitaplar baştan sona mütalaa edilebilmekte, başından sonuna derslere katılan belli sayı ve seviyede cemaatle yapılan dersler, örgün eğitim seviyesinde olabilmektedir. Not alma, önceki dersin cemaat ve hoca tarafından tekrar edilmesi, soru cevap flashının olması, belli aralıklarla ödüllü sınav ve benzeri metotlarla dersler daha faydalı hale getirilebilecektir.

1. Ashab-ı Suffe Örneği

İlim dini İslam, okuma ve yazmaya dikkat çekerek başlayan bir dindir. İlk dönemlerde İslamî eğitim-öğretim Mekke'de kâim imkânlar ve zor şartlar altında Dâru'l-Erkâm'ın evinde devam etti. İslam ümmetinin nüvesini oluşturan sahabîler bu evde yetiştiler. Hicretten sonra da Medine'de eğitim öğretim kesintisiz devam etti. Medine'ye geldikleri ilk günde Medine Mescidinin yerini tespit edip inşasına başlayan ve *ben muallim olarak gönderildim*²² buyuran Peygamberimiz, mescidin planına Suffe denilen örgün eğitim merkezinin de planını koymuştu. Burada kadınlar gündüzlü, erkekler de yatılı olarak eğitim öğretim görmekteydiler. Bu eğitim merkezinin baş hocası bizzat Peygamberimizdi. Bu insanlar, Suffe'nin daimi talebelerinden biri olan Ebû Hureyre'nin dediği gibi, *Muhacirler gibi ticaretle, Ensâr gibi ziraatla uğraşmıyorlar, bütün zaman ve mesailerini eğitim öğretime hasrediyorlardı*.²³ Suffe'nin hanım talebelerinden Bukayra hanımın aktardığı şu bilgi, Peygamberimizin bir çeşit İslam Üniversitesi mesabesine olan Suffe eğitim merkezine ne kadar önem verdiğini net bir şekilde göstermektedir: *Ben Suffe'de otururken, Rasulullah hutbeye çıkıp Suffe'yi işaret ederek şöyle buyurduğunu işittim: İnsanlar! Şu bölgede bir çöküntü gördüğünüz zaman bilin ki kıyamet yaklaşmış demektir!*²⁴ Peygamberimizin

²¹ Bkz. Buhârî, İlim 11.

²² İbn Mâce, Sünnet 17.

²³ Bkz. Buhârî, İlim 42; Mücteba Uğur, *Hicrî I. Asırda İslam Toplumu*, s. 87.

²⁴ Ahmed, Müsned, Ahmed, VI, 380.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

AH AKPINAR

sağlığında Kuba Mescidi başta olmak üzere Medine’de bulunan 9 mescitte eğitim öğretim faaliyeti yürütülmektedir.

Suffe eğitiminin temelini Kur’ân dersleri oluşturmaktaydı. Burada sürekli kalanlar olduğu gibi, dışarıdan Medine’ye gelenler de kalabilmekteydi. Bir defasında burada Temim kabilesinden 80 kadar yabancı barındırılmıştı. Basra’dan bir grup genç arkadaşıyla Medine’ye gelen ve yirmi gün kadar burada eğitim alan Mâlik b. Huveyris, *bizim ailelerimizi özlediğimizi fark eden Peygamberimizin haydi ailelerinizin yanına dönün, öğrendiklerinizi onlara öğretin ve yapmaları gerekenleri söyleyin* diyerek kendilerini uğurladığını anlatır.²⁵ Bir anlamda Suffe onlar için bir eğitim kampı olmuştur. Suffe’de kalanların sayısının 400’e ulaştığı olmuştur. Burada kalanlar Kur’ân öğrenimi ve din eğitimi yanında kendilerini gece ibadetine, nafile oruçlara vererek zahidane bir hayat yaşıyorlardı. *Abdullah b. Mesûd, Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre, Muaz b. Cebel, Bilal-i Habeşî, Suhayb er-Rûmî, Selman-i Fârisî* gibi hukukçu, hadisçi sahabîler yanında ilk sûfiler de Suffe ashâbı arasından çıkmıştır.²⁶

Bir defasında Peygamberimiz mescide girdiğinde iki grup insan gördü. Onlardan biri nafile namaz kılıyor, diğeri ilimle meşguldü. Bu manzara karşısında Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *Her iki küme de iyi şeyle meşguller. Şu kadar var ki Allah’tan bir şey talep edip dua edenlere o şeyin verilip verilmemesi Allah’a aittir. Ancak ötekiler ilim öğrenerek cehaleti savıyorlar. Ben muallim olarak gönderildim. Sonra Peygamberimiz ilimle meşgul olanların arasına oturmuştur.*²⁷ Onun bu tercihi, ilim öğrenmenin önemine dikkat çekmenin yanında mescitte ilim yapmayı tesvip ettiğinin de göstergesidir.

Peygamberimizin vefat ettiği günlerde Ebû Hüreyre, Medine çarşısında insanlara şöyle sesleniyordu: *Ey insanlar! Mescitte peygamberin mirası paylaştırılıyor.* Onun bu çağrısı üzerine, mescide koşuşan insanlar, orada namaz kılan, Kur’ân okuyan, dini meseleleri aralarında müzakere eden kimselerden başka kimse görmediklerini söyleyince Ebu Hüreyre, *yazıklar olsun size işte Peygamberin mirası bunlardır* demiştir.²⁸

Bu rivayetler Peygamberimizin döneminde mescitlerde va’z ve hutbe eğitimlerinin dışında da ilimle iştigal edildiğini ve buna peygamberimizin bizzat teşvik ettiğini göstermektedir. Aynı şekilde bu ve benzeri haberler, bu geleneğin Peygamberimizin vefatından sonra da çok katılımlı olarak devam ettiğini göstermektedir.

²⁵ Bkz. Buharî, Ezân 18.

²⁶ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 767-773; Akif Köten, ‘Asr-ı Saadette Suffa Ashabı’, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, IV, 381-416.

²⁷ İbn Abdî’l-Berr, *İlim*, s. 15; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 772.

²⁸ Taberânî, *el-Mucemü’l-Evsat*, II, 114-115; Kandehlevî, *Hayatü’s-Sahâbe*, IV, 83.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

AH AKPINAR

2. Tefsir-Hadis-Fıkıh Okunan Mescitler

Eskilerin anlattıklarından *kültürümüzde camilerin yalnızca namaz kılınan yerlerden ibaret olmadığını; her gün sürekli tefsir okunan, günlük hadis sohbetleri yapılan, günlük olarak fıkıh sohbetleriyle dolup taştan camiler olduğunu* öğrenmekteyiz. Bu ilim halkalarında cilt cilt kitaplar mütalaa edilir, pek çok yeni şey öğrenilir, nice çetrefilli meseleler çözüme kavuşturulmuş. Hocalar kendilerini hazırlarlar, dinleyenler soru sormasını öğrenirler, dinî anlamda eksiklerini tamamlarlar, yanlışlarını düzeltirlermiş. Sonuçta insanlar, şuurlu bir şekilde bereketli bir hayat yaşarlarmış. Yapıp ettiklerinin dinî bir alt yapısı olmuş. Bunun neticesinde kültürümüz Kur'ân ayetleri, nebevî hadisler ve dinin temel ilkeleriyle yoğrulmuştur. Bugün farkında olmadan kullandığımız nice atasözü, deyişin temelinde ayetlerin, hadislerin, fıkıhî kaidelerin olduğunu görmekteyiz. Zira o güzel insanlar dine göre yaşarlar, Kitab'a göre hareket ederlermiş. Onların hayatında Kitab'a uymak varmış, Kitab'ına uydurmak değil. Onlar Kitabın tam da ortasından konuşturlarmış. Onlar Kitapsız olmayı hakaret olarak görürlermiş. Onlar bilinçli bir hayat yaşarlarmış. Sonuçta Kur'ân'ın dediği gerçekleşirmiş: **Yaşayan apaçık belge üzere yaşasın, mahvolan da apaçık belge üzere ölüp gitsin.**²⁹

Şuraya aldığımız iki örnek bu söylediklerimizin tarihî tanıklasıdır:

1. Kıyas ayetiyle ilgili bir münazara:

Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, anlatır: Biz, Hicrî 487 yılında Mescid-i Aksa haremî sahrasında oturuyorduk. Burada ilmi mevzuları konuşmak, gelenek halindeydi. Yanımıza Hanefî mezhebinin büyük âlimlerinden ez-Zevzenî diye bilinen büyük âlim geldi. O, Hz. İbrahim peygamberi ziyaret için gelmişti. Beldenin ilim adamları da oradaydı. Âdet üzere gelen misafir âlime *Müslüman, kâfir ile kıyas yapılır mı?* diye soruldu. ez-Zevzenî de, *Evet, müslüman, kâfirî öldürürse, o da kıyas yapılarak öldürülür* cevabını verdi. O'na bu husustaki delilinin ne olduğu sorulunca şu cevabı verdi: *Bu mevzu da delilim Yüce Allah'ın Ey iman edenler, maktuller hakkında size kıyas (misilleme) yazıldı*³⁰ *ayetidir. Bu ayet, umumu ifade ettiğinden, öldürenler hangi ırk ve dinden olursa olsun, kıyas hükmünün kapsamına girerler.*

Bu toplantıda bulunan Şafii fakihlerinden Atâ el-Makdisî ile Zevzenî arasında latif bir münazara başladı. Makdisî, Şeyh Zevzenî'nin âyetten çıkardığı hükmün, üç açıdan delil olamayacağını söyleyerek şöyle dedi:

²⁹ Enfâl, 8/42.

³⁰ Bakara 2/178.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetişmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

- Yüce Allah, **Size kısas yazıldı** ayetiyle, cezalandırmada eşitliğin şart olduğunu açık şekilde ifade etmiştir. Müslüman ile kâfir arasında ise eşitlik yoktur. Zira küfür, kâfirin insanlık-taki yeri ve derecesini alçaltmıştır.
- Yüce Allah ayetin sonunu, evveli ile bağlamış, ayetin hük-mü başı ve sonuyla birlikte açıklanmıştır. Ayette **maktuller hakkında size kısas yazıldı. Hüre hür, köleye köle, kadı-na kadın** buyrulmuştur. Kölenin hüre eşit olmayışı, küfrün eseri olan köleliğindendir. Dolayısıyla kâfirin Müslümandan daha aşağı bir derecede olacağı açıktır.
- Ayette **öldüren, ölenin kardeşi tarafından başıslanmışsa, kendisine örfe uymak ve başıslayana güzellikle diyet ödemek gerekir** denmiştir. Müslüman kâfirin kardeşi değildir, bu da kâfirin bu hükme girmediğini gösterir.

Zevzenî, Makdisî'ye şöyle cevap verdi:

"Hayır bu delillendirme doğrudur. Senin itirazının da bir anlamı yoktur. Şöyle ki: Sen cezalandırmada Yüce Allah, eşitliği şart koştu diyorsun, ben de böyle diyorum. Ancak senin kısas konusunda Müslüman kâfir arasında eşitlik yok sözüne katılmıyorum. Çünkü her ikisi de insan olma ve can taşıma bakımından eşittir. Çünkü kâfir olan zimmî de Müslüman gibi İslam yurdunda yaşar ve canı korunmuştur. Nitekim zimmînin malını çalan Müslümanın ceza olarak eli kesilir. Çünkü zimmînin malı ile Müslümanın malı eşittir. O halde canı da eşittir. Çünkü malın korunmuşluğu mal sahibinin korunmuşluğunu beraberinde getirir.

Ayeti sonunun başıyla irtibatlı olduğu iddianız ise kabul edilemez. Çünkü ayetin başı umum ifade etmekte, sonu ise özel bir hük-mü içermektedir. Ayetin sonundaki özel hüküm ise, başındaki genel hükme mani değildir. Ayetin her iki bölümü de ayrı değerlendirilmelidir. Umumî olan umumî hüküm, hususî olan özel hüküm ifade etmelidir.

Köleye karşılık hüre kısas yapılamaz görüşünüzü de kabul etmiyorum. Bana göre köleyi öldüren hür kişi de öldürülür...

Öldüren, ölenin kardeşi tarafından başıslanmışsa, kendisine örfe uymak ve başıslayana güzellikle diyet ödemek gerekir cümlesinde kardeşlikten kasıt Müslüman kardeşliğidir, sözüne ben de katılıyorum. Fakat bu affetme konusunda özeldir. Dolayısıyla kısasın her-kese şamil olmasına mani değildir. Zira kısas hükmü ayrıdır, kısası affedip diyete razı olma başka bir şeydir. Umumî kısas emri, hususî affetmeye engel değildir. Özel af ruhsatı da kısas emrinin umumiliğine mani değildir..."

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

Böylece aralarında bizim de istifade edeceğimiz uzun ve güzel bir münazara sürdü gitti. Ben bu münazaranın tümünü *Nüzhetü'n Nâzır* isimli kitabımda yazdım.³¹

2. Mescid-i Haram'da Adam Öldürmenin Hükümü:

Ebu Bekir İbnü'l-Arabî anlatıyor: Bir cuma günü Mescid-i Ak-sa'daki Ebû Utbe el Haneffî medresesinde Kâdî Zencanî'nin derslerini dinliyorduk. Bu sırada içeriye güzel görünümlü, sırtında eski bir kaftan bulunan bir zat, âlimler gibi selam vererek girdi ve hoca edasıyla dershanenin ön kısmına geçerek oturdu. Bunun üzerine Kâdî Zencanî, "*Gelen misafirimizi tanımak istiyoruz*" deyince o kişi, "*Dün hırsızlar tarafından soyulan bir kişiyim. Asıl maksadım, Mescid-i Ak-sa harimine gelmektir. Gerçek hüviyetimi sorarsanız Sağan şehri İlim taliplerindenim*", diye cevap verdi. Kâdî Zencanî, hemen ilim adamlarına ikram sadedinde soru sorma âdeti üzere "*bu muhtereme bir soru sorun bakalım*" dedi. Adamın şansına "*Öldürülecek bir kâfir, Mescid-i Harama sığırsa orada iken öldürülür mü*" sorusu çıktı. O da "*Öldürülmez*" fetvasını verince, Zencanî "*peki deliliniz nedir*" diye sordu. Adam şu cevabı verdi:

Delilim, Yüce Allah'ın şu ayetidir: **Mescidi Haram'ın yanında, onlar savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın.**³² Ayetteki *velâ tükâtülühüm/onlarla savaşmayın* ibaresi *velâ taktülühüm/onları öldürmeyin* şeklinde de okunmuştur. Ayet ikinci şekilde okunduğunda bu onların öldürülmeyeceklerine dair açık nasır. Birinci şekilde okunduğuna göre ise Müslümanların orada savaşmayacaklarına dair bir uyarıdır. Çünkü öldürmeye sebep olan savaş yasaklanınca, bu öldürmenin de yasaklandığına açık delil olur. Zencanî, kendisi Haneffî olduğu halde Şafîî ve Mâlikî mezhebinin görüşleri doğrultusunda itiraz ederek şöyle dedi: *İyi ama okuduğunuz ayetin hükmü, müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün*³³ ayetiyle nesh edilmiştir. Bu itiraza Sağânî şöyle cevap verdi: *Bu cevap Kâdî Efendiye ve makamına yakışmadı. Sizin itiraz sadedinde delil olarak getirdiğiniz ayet bütün mekânlar için genel bir hüküm ifade etmektedir. Benim delil olarak serdettiğim ayet ise Mescid-i Haram ile ilgili özel hüküm ifade etmektedir. Hiçbir ilim adamı, umumî hüküm ifade eden bir ayetin hususî hüküm ifade eden bir ayeti neshettiğini söylememiştir. Bu cevap karşısında Zencanî, söyleyecek bir söz bulamayıp susmuştu. Gerçekten bu da güzel ve etkili bir sözdü.*³⁴

Cuma hutbelerinin okunduğu minberin yapılması yanında camilerimize kürsünün yapılması dikkat çekici bir husustur. Çünkü kürsüler, daha uzun süreli derslerin yapılacağı mekânlardır. Minberde

³¹ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, I, 61-62.

³² Bakara 2/191.

³³ Tevbe 9/5.

³⁴ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, I, 107; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmü'l-Kur'an*, II, 352-353.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

ayakta hutbe irat edilmesine karşın kürsüde oturarak vaaz verilir, ders yapılır. Cami mimarisinde kürsülerin yapımına gösterilen itina, kürsünün işlevine verilen önemin bir göstergesidir. İstanbul'un büyük camilerinde büyük hadis mecmualarının periyodik olarak okunduğunu yukarıda Evliya Çelebi'den aktardık. Aslında cami dersleri bir iddia yahut temenni olmayıp ötenden beri devam eden İslamî bir gelenektir. Burada önemli olan bir yerden başlamaktır. Bu konuda cami görevlileri yanında, vaizlere, İlahiyat Fakültesi hocalarına ve diğer yetkin ilim adamlarına büyük görevler düşmektedir. Onlar, ilim adamlığını resmî görevle sınırlı görmeyip nebevî bir emanet olarak ve nebevî üslupla her fırsatta sürdürmelidirler.

3. Son Dönemden Örnekler

Camilerin insan yetiştiren bu yönü en zor zamanlarda bile devam etmiştir. Çarpıcı bir örnek verecek olursak;

*Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin Erzurum Müftüsü olan Muhammet Sadık Solakbay (1885-1960) Cumhuriyetin ilk yıllarında müftülüğü sırasında va'z yoluyla Kur'ân tefsirini hatmetme geleneğini sürdürdü. Dedesinden ve babasından yarım kalan tefsir hatmini tamamladıktan sonra Lala Mustafa Camii kürsüsünden iki defa daha tefsir hatmini tamamladı. Üçüncüsünü tamamlayamadan vefat etti.*³⁵

4. Konya'dan Örnekler

Cami ve medreselerde sürdürülen bu hadis okuma geleneği, uzun bir aranın ardından son zamanlarda Cami Dersleri adı altında bugün, katılımcıları az da olsa devam etmektedir. Birkaç yıldan beri İnce Minareli Medresenin mescit bölümünde *Geleneksel Hadis Okumaları* devam etmektedir. Bu derslerde *Mişkâtü'l-Mesâbîh* takip edilmektedir.

Yine *Aziziye Camiinde Riyazü's-Salihîn Okumaları* her Pazar sabah namazı sonrası devam etmektedir. Bu dersler yeni saat uygulamasıyla her Cuma Yatsı namazına müteakip sürmektedir. İlahiyatçı bir Hocanın nezaretinde derslerde 2018 kış döneminde 360. Hadise gelinmiştir.

Meram Yaka Yolu üzerinde bulunan *Çalığışu Camiinde* de her gün sabah namazı sonrası *Hadis Okumaları* başlatılmış ve başarılı bir şekilde sürmektedir. Bu derslerde Buharî Şerîf hadisleri metin, tercüme ve kısa açıklamalarıyla baştan sona hatmedilmiş ve bir sabah namazı sonrası hatim duası bizim de katıldığımız bir derste yapılmıştır. Ardından Müslim okunup bitirilmiştir. 2018 güz sezonunda Ebu Dâvûd'un *Sünen*'inin takririne başlanacaktır. Yine ilahiyatçı bir Hocanın nezaretinde devam eden dersler, son saat uygulaması sebebiyle sabah namazından önce yapılmaktadır.

³⁵ Bkz. Selahattin Kıyıcı, 'Solakbay Muhammet Sadık', *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXX-VII, 369-370.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

Camide buluşalım, Ehline Danışalım başlıklı proje çerçevesinde Konya'nın merkez camilerinden Hacıveysizâde Camiinde başlatılmış, bir yıl devam ettikten sonra; bir başka merkez camii olan Kapu Camisine alınmıştır. Dersler her pazartesi öğle namazından önce yapılmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi olan Hoca nezaretinde devam eden derslerde, bir fikhî konu hakkında özet bilgi verildikten sonra, katılımcılar sorularını sormakta ve hoca sorulan sorulara müdellel bir şekilde cevap vermektedir. Dersler beşinci yılında devam etmektedir.

Sahibata Tefsîr Dersleri: Konya'nın Selçuklu dönemi camilerinden Sadreddin Konevî camisinde başlayan bu ders halkası, caminin katılımcılara dar gelmesi sebebiyle yine bir başka Selçuklu yadigarı olan Sahibata camiinde devam etmektedir. Dört yıldır devam eden ders halkası her Perşembe yatsı namazından sonra başlayıp bir saat sürmektedir. Derslerimizde Kur'ân'ın başından başlanmış ve Mushaf tertibi üzere her derste 1-2 sayfa Kur'ân ayetinin tefsiri yapılmaktadır. Derslerde okunan ayetler metin-meâl ve kısa tefsirleriyle birlikte projektörle caminin duvarına yansıtılarak isteyen dinleyicilerin takip etmesi ve not alması sağlanmaktadır. Dersten sonra katılımcılara cami çıkışı küçük ikramlarda bulunmaktadır. Hz. Ömer'in uygulamasından³⁶ yola çıkılarak her büyük surenin bitirilişinde katılımcılara mütevazı bir ziyafet verilmektedir. 100-150 kişinin katılımıyla 2018 baharında derslerde Tevbe suresi tamamlanmış olup 2018 güz sezonunda Yunus suresiyle devam edecektir. Derslere kadın cemaatimiz de katılmaktadır. Katılımcılar şehrin farklı yerlerinden derslere iştirak etmektedirler. Katılımcılarla oluşturulan mesaj ağı ile dersler ve saatleri hakkında katılımcılara bilgi verilmektedir.

❧ Sonuç

İslam şehirleri ve o şehirlerde yaşanan hayat cami merkezlidir. İlim dini İslam'ın öğretim ve eğitim hizmetleri de camide yahut cami müstemilatı/külliye içerisinde olan *Sıbyan Mektebi, Medrese, Dâru'l-huffâz, Dâru'l-Kurra, Dâru'l-Hadîs* vb. isimlerle anılan eğitim yuvalarında yapılır. Bunda asıl amaç, hayata hazırlayan eğitim ve öğretimin dinin merkezi camiden kopmadan yapılmasıdır.

Cami merkezli dersler pek çok açıdan, diğer eğitim merkezlerindeki derslerden ayrılmaktadır.

Dünyevî meşgalelerin arttığı günümüzde de düzenli ve sürekli cami dersleri yapılabilir. Yeter ki bu konunun önemi ve dünya-ahiret kazanımı eğitimciler ve katılımcılar tarafından anlaşılsın.

Cami derslerinin yaygınlaştırılarak devam ettirilebilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığı, İlahiyat Fakültelerine büyük görev düş-

³⁶ Hz.Ömer'in Bakara suresi üzerinde sekiz yahut on iki sene durduğu, sureyi bitirince bir deve kesip ikramda bulunduğu rivayet edilir. Bkz. Kurtubi, *el-Câmi'*, I, 39-40.

2. OTURUM

Donanımlı
İslam
İnsanının
Yetiştirilmesinde
Cami
Derslerinin
Önemi
(Konya Örneği)

Ali AKPINAR

mektedir. Derslerin ehil hocalar nezaretinde, en güzel ve nezih cami ortamlarında yapılabilmesi ve sürekli katılımların sağlanabilmesi için STK ve Yerel Yönetimlerin de desteğine ihtiyaç görülmektedir.

Cami derslerinden azami ölçüde verim alınabilmesi için özellikle şu hususlara dikkat edilmesi kaçınılmaz görülmektedir:

1. Cami dersleri her camide değil, ihtiyaca göre fizikî ortamı hazır, ulaşımı kolay camilerde yapılmalıdır. Fizikî ortam cami ortamını hatırlatacak özellikte olmalıdır. Bunun için dinî içerikli ders halkalarının cami müstemilatı içerisinde yapılması sağlanarak camiler yapılaş gayelerine uygun olarak işlevsel hale getirilmelidir. Ders hocaları cami görevli kıyafetleriyle dersleri vermeye özen göstermelidir. Dersler, namaz vakitlerine göre programlanmalıdır.
2. Üniversite ve okul yakınlarında bulunan camilerde başlatılacak dersler, bu derslere katılacak gençlerin manevî değerlere bağlı olarak yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır.
3. Cami görevlileri, cami dersleri için özel eğitilmeli ve müftülüklerce derslerin denetimi yapılmalıdır.
4. Cami derslerinde takip edilecek kitaplar denetlenmelidir. Bu dersler için katılımcıların yaş ve seviyeleri göz önünde bulundurularak kitap ve ders broşürleri hazırlanmalıdır. Katılımcıların ders notu tutabilmesi için hazırlanacak özel ders defterleri dağıtılmalıdır. Derslerde *Kur'ân eğitim, tefsîr, hadis, siyer, ilmihâl, akâid* derslerine öncelik verilmelidir.
5. Derslerle ilgili tanıtıcı bilgiler sanal ortamda, cami ilan panolarında ve yerel medyada ilan edilmelidir. Telefon, e-mail ağıyla katılımcılarla sürekli iletişim kurulmalıdır. Alınacak teşvik tedbirleriyle derslerin sürekli ve uzun soluklu olması sağlanmalıdır.
6. Derslerin her kesimi kucaklayıcı olması ve belli oluşumların tekeline geçmemesi için gereken tedbirler alınmalıdır.